

OKUMAK

OKUMANIN EHEMMİYETİ.....	1
SORU: KİTAP OKUMAYA ZORLAYICI FAKTÖRLER NELERDİR? OKUMA ALIŞKANLIĞINI NASIL KAZANABİLİRİZ?.....	1
NE OKUMALI?.....	3
NASIL OKUMALI?.....	4
SORU: KİTAP OKUNURKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR NELERDİR?.....	5
KİTAP OKUMA ZAMANI, POZİSYONU VE VAKTI HAKKINDA NELER SÖYLERİNİZ?	6
Özet:.....	6

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

“Yaratan Rabbinin adıyla oku” (Alak Suresi, 96/1)

Okumanın Ehemmiyeti

Soru: Kitap okumaya zorlayıcı faktörler nelerdir? Okuma alışkanlığını nasıl kazanabiliriz?

Kitap okumak çok önemlidir; hususiyle de

insanı Rabb'ine ulaştıracak,

onu gâye-i hayâl saydığı neticeye bağlayacak,

kâinatın gerçek mânâda fethine vesile olacak,

kendisi için kapalı meseleleri açacak; dahası kara delikleri cennetin birer koridoru haline çevirecek ve en zulmetli noktalarda dahi sürçmeden yürüyebilmesini temin edecek kitapları okumak çok önemlidir.

Yukarıda belirtilen türden **kitapları okumakla metafizik gerilim, birbirini destekleyici mâhiyette “sâlih daire” teşkil ederler.** Zira iyi bir kitap, metafizik gerilime; metafizik gerilim de o kabil kitapları okumaya sevk eder. Evet, insan kitap okudukça ondaki gerilim daha da artar ve o, gerilim arttıkça fırsatları kitap okuyarak değerlendirir. Bu sayede inançla gerilmiş aydınlık ruhlar, küfür ve dalâlete karşı hep donanımlı olur, aydınlanır ve başkalarını da aydınlatırlar.

Asrımızda, küfür ve ilhada sürükleyen kitaplar okutulmak suretiyle masum dimağlar baştan çıkarılmış ve büyük Allah'tan uzaklaştırılmışlardır. Komünizm, ateizm, nihilizm vb. gibi küfür ve

anarşiyi besleyen zararlı cereyanların yedeğinde hep bu menfûr ideolojiler -bunlara da ideoloji denecekse- ve hareketler vardır. Bunlara karşı insanları Allah'a yaklaştırmamanın ve ona yönlendirmenin yolu, onlara **bizim dünyamıza ait kitapları okutma olmalıdır.**

İnanan herkes, şuurlu bir şekilde ve lüzumunu ruhunda derinlemesine hissederek mutlaka kitap okumak mecburiyetindedir. Zira bizi dinsizliğe zorlayan millet ve çevreler, aynı zamanda bizi doğruya götüren vesilelerden de mahrum etmek istemektedirler. Şimdiye kadar bu hasım ruhlar, böylesi hain emellerine ulaşabilmek için değişik yolları denemiş, dili berbat etmek suretiyle kütüphanelerdeki kitaplarımızı okunmaz ve anlaşılmaz hale getirmiş ve belli ölçüde de olsa neticede nesilleri birbirinden koparmayı başarmışlardır(!). Böyle bir talihsizliğe maruz kalan günümüzün zavallı insanı tabîî olarak kendi ruh köküyle alâkalı değerleri bilememekte ve bundan dolayı da her geçen gün biraz daha kendisinden uzaklaşmaktadır.

Bu itibarla, **millî değerlerimize gönül vermiş muhabbet fedâilerinin okuma mevzuunda da, umumî seferberlik ilan edercesine kendilerini okumaya vermeleri gerekmektedir.** Devlet başta olmak üzere gönüllü sivil toplum kuruluşları ve vakıflar tarafından bu önemli meselenin gerektiği şekilde ele alınıp alınmadığı meselesinin her zaman münakaşası yapılabilir; ama **okumak bizim için artık bir zaruret halini almıştır.** Vâkia okullarda insanlara okuyup yazma öğretilmektedir; ancak **esas önemli olan husus, öğrencilere kitap okuma şuurunun kazandırılması ve faydalı kitapların okutulmasıdır.** Eğer o körpe dimağlara sadece boş, fuzûlî ve onu baştan çıkaran romanlar hikâyeler okutuluyor, fakat bizi asırlarca yücelten ve büyük insanların yetişmesine vesile olan yayınlar hep ihmal ediliyor ve neslimize iyi bir rehberlik yapılmıyorsa, onların bir şey okumuş oldukları söylenemez. Nihilist ve anarşist nesillerin yetişmesinde kötü yayınların okutulmasının; faziletli nesillerin yetiştirilmesinde de millî ruh eksenli yayınların okutulmasının tesiri büyüktür. Binâenaleyh her ferdin, evvelâ bu mevzuda, neyi bilmesi gerektiğini çok iyi belirlemesi, daha sonra da, başta kendi aile efradı olmak üzere ulaşabildiği herkese iyiyi, doğruyu ve güzeli öğrenme yollarını göstermesi gerekmektedir.

Bir mümin, İslâm'a, imana ve Kur'ân'a ait meselelere sahip çıktığını söylediği halde kendi nesline anlatacak kadar bu yüce hakikatleri bilmiyorsa, onun samimî olduğunu söylemek çok zordur. Oysaki içte ve dışta dine karşı olan kimselerden hangisine kulak verilirse verilsin, kendilerine ait meseleleri çok iyi bildikleri görülecektir.

Bir şahsın hayat serencâmesini bilmek bir ilim ve irfân değildir ama ruhları karbonlaşmış bu talihsizler, kendi dâvâlarında bayraktarlık yapmış pek çok dinsizin hayat serencâmesini çok iyi bilirler.

Ne acıdır ki, yüce bir dâvâyâ gönül vermiş Mü'minlerin pek çoğu Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hulefâ-i Râşidîn'in (r.anhüm) hayat-ı seniyyelerine ait bir şey bilmedikleri gibi dinin temel felsefesinden de habersizdirler. Bilmedikleri için de o yüce şahsiyetlerin hayatlarından ve kıymetli sözlerinden habersizdirler.

İşte bütün bu sebeplerden ötürü kendi değerlerinden habersiz Müslüman nesillere mutlaka kitap okutmak suretiyle, Müslümanlığı anlama ve anlatma kâbiliyeti kazandırılmalıdır. Evet **en az, bir ateist ve materyalistin kendisine ait meseleleri anlattığı kadar, bir Mü'minin de kendisine ait meseleleri anlatması onun için bir vecîbedir.**

Okumak bu kadar önemli iken bir Mü'min yine de okuyup düşünmüyor ve okuyup düşünenlere destek olmuyorsa, onun dînî değerlere karşı alâkası da işte o kadar demektir. Hele bir Mü'min, bütün âlemleri ve kendisini hiçten, yoktan yaratan Hz. Allah (celle celâluhu) hakkında bir insanı aklen ikna edecek kadar malumâta sahip değilse ve Rabb-i Kerîm ü Rahîm'ini anlatamıyorsa, -ben diyemem ve dememeliyim de- fakat o kendi kendine **"yazıklar olsun"** demelidir.

Evet kitap okumama, kanaat-i âcizânemce, bizim neslimizin en büyük eksikliklerinden biridir. Bu eksikliği gidermek için devamlı ve çok okumalı, her gün bir şeyler öğrenmek için çalışmalı, **ev ve iş yerlerinde, hiç olmazsa belli bir süre de okumaya ayırmalıyız.** Neslimize bu mevzuda da iyi bir örnek olmalı, değişik vesile ve metotlar geliştirerek onlara okuma yollarını açmalı ve onların, İslâm'ı anlama-anlatma aşk ve şevklerini geliştirmeliyiz. (Prizma -4)

Okumuyorsak, ihanet içindeyiz demektir. Kendimiz boşlukta bocalarken, başkasına nasıl itminan üfleyebiliriz ve menfî akımlardan nesilleri nasıl kurtarabiliriz. Hâlbuki bu bizim hayatımızın gayesi ve ilk vazifemiz. Öyleyse, İslâm'ın ilk emri "Oku!" fermanına herkesten evvel, icabete en muhtaç bizleriz... (AGT-3)

Ne Okumalı?

Soru: Hocam, çok kitap okumak mı esas olmalı, yoksa belli kitapları çokça okumak mı?

Cevap: Bazı kitaplar vardır ki, onlar **temel ve esastır**. Onları sürekli okumak lâzım. Bu seneki anlayış ve idrakinizle bir şey anlarsınız; iki sene sonra o günkü seviyenizle okursanız, o kitaplarda çok daha derin mânâlar görürsünüz. Mesela, Kur'ân-ı Kerim'i böyle bir okuma hususunda diğer kitaplarla beraber değerlendiremeyiz; ama malûmunuz, onu ayda bir hatmetmeye seleflerimiz Kur'ân'ı terk eden adam nazarıyla bakmışlardır. Ayrıca, **Risaleler sürekli ve çok okunmalıdır**. İhlas Risalesi gibi on beş günde bir okunması çok faydalı olacak bölümler de vardır.

Bazen çok farklı kitaplar okuma insanı ukalâlaştırır. O insan farklı davranmaya başlar, malûmatfuruşluk yapar, bilgiçlik taslar. Bir başkası da önüne gelen her kitabı vize sormadan okur; çoğu zaman mâlâyânî şeylerle vaktini tüketir, zihnini dağıtır. Önemli olan, çok okumadan ziyade, kayda değer kitapları okumaktır. (Kırık Testi, 224)

Bugün zihinler her zamankinden daha fazla müzahrefâtla doludur. **Zihin**, böyle muzahref şeylerle dolunca, insan hiç farkına varmadan o malzemeyi evirir-çevirir, kullanır. Bilgi kırıntılarıyla ve yabancı kültürlerin çer-çöpüyle dolmuş, yalan-yanlış bilgilerle kirlenmiş bir zihin, hemen o söz ve düşüncelerin rotasına girebilir ve onlar tarafından idare edilmeye, yönlendirilmeye başlar. İnsan, hiç farkına varmadan, zihninde yer bulan o söz ve düşüncelerin tesirindeki bir akıntıya yakalanabilir. Mesela, günümüzde bir kısım değişik felsefî ve sosyal bilim sahaları tamamen Batı felsefesine dayanmaktadır. Pedagoji ve psikoloji gibi alanlarda sadece pozitivizm ve rasyonalizmin sesi-soluğu duyulmaktadır. Bizim kültür kaynaklarımızla beslendiğine inandığımız çok samimi kimseler bile kitaplarının yarısını Freud'un düşünceleriyle doldurabilmektedir. Dolayısıyla, böyle bir atmosferde o türlü, kökü bize yabancı düşünce ve mülahazalarla bizim insanımızın da zihin ve düşünce ufku kirlenmektedir.

O zaman bize ait olmayan hiçbir şey okumamamız mı iktiza ediyor? Hiçbir yabancı kitap okumayalım mı? Mesela, Marx'ı, Sartre'ı ve Camus'yu okumayalım mı? Yanlış anlaşılmasın, o insanların yazdıkları ya da Batı'da kabul gören başka kitaplar okunmasın demek istemiyorum. Bir mü'min, dinî ilimlere ve ruh terbiyesine ehemmiyet verirken, 'pozitif' ilimler denilen fenlerden, ayrıca edebiyat, tarih ve felsefeden de bir nebze haberdar olabilir. Bir yandan Fizikten Kimyaya, Biyolojiden Astronomiye kadar, modern bilimlerin ana prensiplerini öğrenirken diğer yandan da Camus, Sartre, Marcuse gibi varoluşçu filozoflar ve daha başka Doğu ve Batı felsefesinin ana kaynaklarıyla tanışabilir. **Fakat, bir mü'min, önce mutlaka okuması lazım gelen şeyleri okumalıdır.**

Evet, bizim din usûlü dediğimiz akîde metodolojisi ve fıkıh usûlü gibi öncelikle okuyup öğrenmemiz gereken meseleler vardır. Biz kendi usûlümüzle zihnimizi donatırsak, kendi kaidelerimizi zihnimizin esas dinamikleri haline getirirsek bizi onlar yönlendirir. Yoksa, kendi **kültür kaynaklarımızı** bilmeden başka felsefeler, başka ideoloji ve kültürler, başka başka yorumlarla meşgul olur ve onları okursak, zamanla aslî meselelerimiz gibi görmeye başlayacağımız o felsefe ve kültürler düşünce dünyamıza gelip oturur, zihnimize hükmetmeye başlar ve düşüncelerimizi yönlendirirler.

Evet, bizim belki bir Sartre'dan da alacağımız şeyler olabilir; onun fikirlerine bütünüyle katılmasak da, herkeste potansiyel olarak şöyle-böyle bulunan bir bohemlik realitesiyle alakalı bazı hususları ondan öğrenebiliriz. Freud'un anne-çocuk münasebetlerine dair ortaya attıklarına iştirak etmesek, **"libido"** nazariyesini yanlış ve yakışıksız bulsak da, onun şuuraltı ile alakalı bazı sözlerini de görmezlikten gelemeyiz. Şimdi, eğer biz, sağlam bilgilerle ve bir yönüyle düşünce dünyamızı koruyacak **din usûlüne** dair meselelerle donanmış bir zihne sahipsek onları okurken kendi yorumlarımızı da yapabiliriz. Okuduklarımızın faydalı yanlarını alır, kullanır; muhtemel zararlara ve düşünce kaymalarına karşı da korunmuş oluruz. (Ümit Burcu, Zihinler Silkelenmeli)

Nasıl Okumalı?

Diğer taraftan, okurken,

- **im'an-ı nazar**; yani, mevzulara **derinlemesine bakma**, okuduğu mesele üzerine **odaklanma** ve **yoğunlaşma** çok önemlidir.
- Kitapta anlatılan şeyler üzerinde **ısrarla durma**; ele alınan **konular arasındaki münasebetlere**, o kitaptaki belli bahislerin **başka yerlerdeki işleniş tarzına** da bakma;
 - yapılan **ima ve göndermeleri**,
 - seçilen **kelimelerdeki incelikleri yakalamaya çalışma** da çok istifadeli olur.
- Bir başka husus da **özet çıkarmaktır**.

Üstad Hazretleri, okunan risaleleri talebelerine özetletirmiş. Zaten bu özetleme gayretlerini Lâhikalar'da açıkça görebilirsiniz. Mesela, Hulûsî Efendi ve Hoca Sabri Efendi gibi insanların özetlemeleri öyle hoştur ki, pek beğenirsiniz. Eserlere çok vakıftırlar, dilleri de çok güzeldir. Fakat sadece onlar değil; Üstad âdet edinmiş, bu yolla pek çok talebe yetiştirmiş. Onlar, okudukları yerlerden ne anladıklarını çok iyi kompoze etmişler. Bu sayede hem kendileri öğrenmişler hem de

başkalarına risaleleri okutup öğretmişler. Evet, okunan kitapların özetlenmesi, en azından okunan her bahisten sonra insanın kendi kendine “Ben buradan ne anladım?” deyip zihnen özetlemesi azamî derecede istifadeyi sağlar. (Kırık Testi, 224)

Soru: Kitap okunurken dikkat edilecek hususlar nelerdir?

Her okuduğunu anlayamayacak seviyede olanların, öncelikle anlayabilecekleri bir kitap veya herhangi bir kitabın rahat anlaşılabilen bölümlerinden başlamaları isabetli olur. Bu şekilde bir ilk okumayla kitabın usûlü, üslûbu ve takdim şekline de vukufiyet kazanan okuyucu, daha sonra kitabı iyi anlayabilmek için baştan başlayarak bir kere daha okuması yararlı olur. Bu tür okumayla kişi okuduğunu bilir ve okuduğu malzemeyi rahatlıkla kullanabilir. Evet, insan bu şekilde bir okuma ile malzemeyi hafızasına iyice yerleştirmiş olur ve yerinde onları değerlendirebilir.

Eskiler bir kitaba başlarken, üç şeyi bilmenin vacip, dört şeyi bilmenin de caiz olduğunu söylerlerdi. Vacip olan şeyler: a) Besmele (Bismillahirrahmanirrahim demek). b) Hamdele (Elhamdülillah demek) ve c) Salvele (sallallâhu aleyhi ve sellem vb. ifadelerle Peygamberimiz’e salât ü selâm okumak).

Caiz olan şeyler olarak da şunları söylerlerdi: a) İsm-i kitap: Burada isim ile müsemma arasında münasebet var mı? Yani kitabın ismi, muhteviyatını aksettiriyor mu, gibi konular üzerinde dururlardı. b) Fenn-i kitap: Kitap hangi daldan ve konudan bahsediyor? Veya o ilim dalının hangi yanından bahsediyor? c) Ta’dât-ı fusûl: Kitapta meselelere kaç fasılda yaklaşılmış? d) Tebyîn-i garaz: Bu kitabı yazmaktan maksat yani kitabın telifindeki gaye nedir?

Zannediyorum bu düşüncüyü bugün de değerlendirmek mümkündür.. tabîî kitabın muhtevasında sistem söz konusu ise. **Bu itibarla kitabı yukarıda ifade edilen dört bir yanıla kavramak ve o mülâhazalar çerçevesinde anlamak, kitabı gerçekten okumak demektir.** Yani isimle müsemma arasındaki münasebeti kavrama, ilgili olduğu fenne dair o kitabın yazılmasındaki espriyi anlama, sonra fasıl, mukaddime ve bölümlerinde eksik, gedik veya fazlalık olup olmadığını, nerelerde teferruata girildiğini öğrenme, kitap okumada esas olan unsurlardır. İfade ettiğimiz bu hususu Nur Risalelerini okuyan bazı ilk Nur talebelerinin gerçekleştirdiği söylenebilir.

Kitap okuma zamanı, pozisyonu ve vakti hakkında neler söylersiniz?

Eskiden temkinli oturarak kitap okumak tavsiye edilirdi. Ben de bazı kitapları okurken öyle yapmışımdır. Fakat daha sonraları bende, yatarak okuma âdeti hâsıl oldu. Dört-beş saat üst üste kitap okuyacaksam, yatmak suretiyle okuma bana daha kolay geldi. Masada kitap okumanın bir müddet sonra beni sıktığını gördüm. Ama masa başında okuyamadığım kitaplarda önemli yerlerin altını çizirken çizgilerde kaymalar olduğunu da söylemeliyim. Hatta çizgilerin bazen satırın içine bazen de dışına çıktığı oluyordu.

Bir dönemde, sadece kitabın önemli yerlerini çizmekle yetinmeyip, onun kenarlarına, “Bu mütalâa başka yerdeki şu zatın dediği ile uyum içinde veya şurada mantıkî bir boşluk var. Burada bir tenakuz söz konusu, şurada hissî bir boşluk var, burada demagoji yapılmış.” şeklinde kendi mütalâalarımı not ediyordum.

Bir de **kitap okuma vakti çok önemlidir. İnsan dinç iken kitap okumalı.** Sabah kalktığım zaman veya kaylûleden sonra kitap okumanın istifadeli olduğunu gördüm. Aslında kitap, gece vakti daha iyi okunur. Çok defa benim de gece okuduğum olurdu. Fakat benim genel kanaatim şu:

İnsan gece vakti biraz dinlenmeli, biraz da gecesini evrâd ü ezkârla ihya etmeye çalışmalıdır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de bu husus şöyle ifade edilir: “Muhakkak ki geceleyin kalkıp ibadet etmek daha tesirlidir ve Kur’ân da okuyuş adına daha düzgün, daha sağlam bir tilavet sağlar.” (Müzzemmil Sûresi, 73/6)

Esasen okumak bir yönüyle bir kültür ve tiryakilik meselesidir. Meselâ, çantada sürekli kitap taşıma, durakta beklerken okuma, arabaya binerken okuma, hatta arabayı kullanan kişinin bile eğer onda da bir merak varsa bazı şeyleri bantlara okutturup seyahat esnasında banttan dinleme, hep okuma kültürü ile alâkalıdır. Şu da unutulmamalıdır ki, bizim insanımız büyük çoğunluğu itibarıyla okuma fakiri ve düşünce özürlüdür. (Zihin Harmanı)

Özet:

- Ne ve niçin okunmalı?
- Rabbimizi ve Peygamberimizi tanımamızı sağlayacak,
- İnsanın kendini ve
- Kâinatı keşfetmesine vesile olacak,
- Bizim en büyük gayemize ulaşmamızı kolaylaştıracak eserler okunmalı. Bu eserler okunurken, mezkûr gayelerle okunmalı.
- Okumak metafizik gerilimi, metafizik gerilim de okumayı netice verir.

Dolayısıyla, bu iki husus arasında salih bir daire vardır. Yani canlı kalabilmek için okumak şarttır.

- Okuma konusunda bir seferberlik ilan edilmeli ve çeşitli tarz ve metodlarla kitap okuma teşvik edilmeli.

- Okumamak, içinde bulunduğumuz davaya karşı vefasızlıktır.

- Sürekli, ara vermeden ve tekrar tekrar okunmalı. Her okuyuşta anlayacağımız farklı şeyler olur.

- Okurken, yoğunlaşma, odaklanma çok önemlidir.

- Eserler atıflar yapılarak okunmalı. Yani, H.E. kendi eserleri içinde anlaşılmaya çalışılmalı ya da H.E. Risalelerle, Risaleler H.E ile açılmaya çalışılmalı. Kur'an'ın kendi kendini tefsir etmesi ya da Efendimiz'in Kur'an'ı tefsir etmesi gibi bir üsluptur bu.

- Okuma pozisyonu, insanın halet-i ruhiyesine ve biyolojik durumuna göre değişebilir. Önemli olan, belli bir edep çerçevesini de koruyarak okunan şeyi anlamaktır.

- Anlamayı kolaylaştıracak vakitleri kollamak ve değerlendirmek gerekir.

- Okunan şeyleri, özetlemek, anlaşılacak şeyleri madde madde takdim etmek, bazen şema olarak göstermek, fevkalade istifadeye vesile olur.

Kur'ân'ın nâzil olan ilk âyetinin "Oku" diye başlamasında ne hikmet görüyorsunuz?

İkra'/Oku"^[1] ilâhî emri, O en şerefli varlığın zâtında tecellî ile beşere emanet edilen sonsuz kemâlata muhatap ve mükellef olmak için bir vazife verme ve bir dâvettir.

Müşâhede edilecek, mânâ ve muhtevası anlaşılacak, anlaşıldıkça da, Hâlık'ın nizam ve kudretinin büyüklüğüne ihtişâm ve güzelliğine vukûf kazanılacak olan bu kâinat, Levh-i Mahfûz'un bir tecellisi ve yansımasıdır.

Allah, insan haricindeki canlı ve cansız her varlığı "kalem" olarak vazifeli kılmış, böylece de, her varlık kendisine tevdi edilen, kendisinde tecellî eden vak'aları kaydetmiş ve kaydetmektedir.

Canlı ve cansız her varlık bir kitaptır. Bu itibarladır ki, "Gör, müşâhede eyle!" suretinde değil de "Oku!" şeklinde bir emir vâki' olmuştur. Zira, kitap ancak okunur. Her biri birer kitap olan varlıklar ile dolu ve pırıl pırıl bu kâinat, elbette ve muhakkak ki, ilâhî bir kütüphânedir. İnsandan gayri bütün varlıklar sadece "yazmak" ile mükellef tutuldukları hâlde, insan, hem yazmak ama ve hele mutlaka "okumak" vazifesi ile şereflendirilmiştir.

İlim, kâinatta tecellî edegelen nizam ve değişik şekilde tecellî eden şeylerin birbiriyle olan münasebetlerini idrakten ve bu idraklerin tasnîfi ve bir araya getirilmesinden ibarettir. Kâinattaki bu nizam, nizamdaki ehemmiyetli hassasiyet ve muvazene, kat'iyen rastlantılara verilemez. Binâenaleyh, böyle, bir nizamın elbette bir kurucusu ve vaz'ediciyi vardır; hem de, varlığı her şeyden daha ayân bir kurucu.

Her nizam, ortaya konmadan önce tasavvur edilir. Tıpkı, kâğıda dökülüp çizilmeden önce bir mimarî plânın, mimar dimağında tasavvur edilmiş olacağı gibi... Beşerin kesâfetli yapısı ve düşüncesi, bu tasavvur ve var olmaya nasıl bir şekil verir, o bir tarafa; kâinat çapındaki bu nizam, Levh-i Mahfûz ise, mukayyet nizam da, Kur'ân-ı Kerim'dir ve Levh-i Mahfûz'un aynasıdır.

Buna göre insan okuyacaktır. Okudukça anlamaya çalışacak, zaman zaman yanlış anlayacak, hatalar yapacak; tecrübelerle girişecek; hata-sevâp potasından geçirdiği ilim cevherini itimat ve güvenilirliğe, emniyet ve sağlamlığa ulaştıracaktır. Bakmak başka, görmek başka; anlamak başka, anladığını kabullenip şuur ve gönlüne mâl etmek başka; bütün bunlardan sonra tatbik etmek başka ve tatbik ettiğini de gayra teslim ve tevdi etmek tamamen başkadır.

¹ [1] Alâk sûresi, 96/1

Evet, idrakle ilgili bütün bu başlıklar dâima olup durmaktadır. Zira, kâinatta birçok kanunlar vardır ve bunlar, kanun Vâzî'ı tarafından fevkalâde bir âhenk içinde cereyan ettirilmektedir. Bunların birkaçı şunlardan ibarettir:

1. Tek'ten çok'a gidiş,
2. Çoklar arasında benzerler, farklılar ve zıtların bulunuşu,
3. Zıtlar arasında faâl bir denge ve âhenk,
4. Münâvebe (peşi peşine vazife devir teslimi),
5. Öğrenme, unutma ve yeniden öğrenme,
6. Cehd ve gayret,
7. Tahlil ve terkip (çözülüp-sentezlenme),
8. İlham ve inkişaf (içe doğma ve açıklığa kavuşma),

İnsan, bu kanunların bütününe tâbidir. Bu itibarlardır ki, elbette çok insan olacaktır ve insanlar arasında benzerler, farklılar ve zıtlar bulunacaktır. Kezâ; insanlar arasında benzer, farklı fikir, görüş, inanış, davranış ve hareketler de olacaktır. Ancak bütün bu fitrî zıtlıklar, durgun, boş değil, canlı ve faâl bir muvazene içinde olacaktır.

Yine bu itibarlardır ki, sadece imanı hedef alan bir gidişin ilmi kaybetmesi ve sadece ilmi hedef alan bir gidişin de imanı ihmal ve kaybetmesi vukû bulacaktır.

Yine bu itibarlardır ki, ilim ve cehil, ikrâr ve inkâr, fazilet ve redâet, zulüm ve adâlet, muhabbet ve nefret, mücadele ve barış içinde olma, gevşeklik ve atâlet muhtevalı bir tevekküle dayalı yaşayış temposu ve davranış tarzına mukâbil; her şeyi insanın yapabileceği inancına dayalı sabırsız bir sürat, haşin bir "bozup-yapma, yıkıp-kurma" ihtiras ve cinneti gibi esasların ve hallerin peşi peşine gelmesi, münâvebesi de vukû bulacaktır.

Yine bu itibarlardır ki; hatta o Müstesna Varlık, beşerin Medâr-ı İftihârî'nin öğrettikleri dahi unutulabilecek; ama mutlaka yeniden hatırlanıp yeniden öğrenilecektir. Kezâ; böyle bir cüzlere ayrılma, bir tahlil, bir çeşitlenme, bir çoklaşma sonunda, elbette bunda da bir yeniden ele alma bir terkip cereyan edecek ve elbette bir ilham, bir zuhûr da olacaktır.

Bütün bunlar olmuştur, olmaktadır ve aralıksız olmaya devam edecektir. Hazreti Mûsa'ya, içtimâî ilimleri ve içtimâiyâtın sıhhatle devamını mümkün kılacak olan emirler "On Emir"; Hazreti İsa'ya, beşerî münasebetlerde yumuşaklık, şefkat, muhabbet ve müsamaha, sabr u tahammül; Hazreti Peygamber'e (s.a.s.) bütün bu hususlara ilâve olarak ilim, irade, hikmet, muvazene, telif, terkip, özlü anlatma (icmâl) ve eksiksiz ifade (tekmil) bahşedilmiş idi.

Bu itibarladır ki; Müslüman olmak diğerlerinden bir bakıma daha külfetli, daha mesûliyetli, ama bir o kadar da lâtif ve yüksektir. Zira, içtimâî esaslar yanında, muhabbet ve müsamaha, hilm ü şefkat; sabr u tahammül yanında, ilim, irade, hikmet, denge, telifçi ve terkipçi olmak gibi daha yüksek hususiyetleri de gerektirmektedir.

Bundan ötürüdür ki; fizik, kimya, astronomi, biyoloji gibi ilimler sahasında yapılan keşifler, temin edilen terakkiyat, sonunda Levh-i Mahfûz'da tasavvur edilip, Kur'ân-ı Kerim'de kayda tâbi tutulan ve kâinatta yer yer ve peşi peşine tezâhür eden esaslardan bazılarının anlaşılmasına ve genişçe idrak edilmesine hizmet ettiğinden dolayı, bütün ehl-i keşif ve himmeti tebrik ve takdir gerektir. Ancak, böyle bir hizmetin, kazanç ve muvaffakiyetine mukâbil, Hâlık ve Nâzım'ı inkâr, ilâhî ilham ve irşâdî ret, insanı ilâhlaştırma, insan iradesini mutlak hâkim kılmak gibi bir kayba ve dalâlete düşmekten, insanlığı korumak da icap edecektir.

Fizik ve kimya lâboratuvarlarında yapılan tecrübeler, öğrenilmiş kanunlara uyularak, fizik, kimya ve biyoloji vak'alarına yeni istikametler verilmezse, ibdâ ve ihtirâda bulunmak muvaffakiyetine istinâden, gittikçe sabırsızlaşan, gittikçe hızlanan, gittikçe küstahlaşıp mesûliyetsizleşen, bir cüret ve keyfilik üzere, insanı ve insan cemiyetini dahi, bütün bütün kaybetme ihtimali var. Evet, değişik tecrübeler tâbi tutulma sath-ı mâilinde yuvarlanmakta olan bugünün beşer ölçülerine karşı, insanın bir "lâboratuvar hayvanı", insan cemiyetinin de bir "lâboratuvar" olmadığını lâyıkıyla hatırlamak lâzımdır.

Mevcut ilimleri donukluk ve durgunluktan, kuruluk ve abesiyetten kurtarmak; evvelâ ilimlere esas teşkil eden meselelerin lâyıkıyla anlaşılmasına yardım edecek; sâniyen insan irade ve zihninin payına düşeni edâ, his ve kalbî sezîşlerini, bir iç müşâhede ile müşâhede ettirmiş olacaktır.

O zaman işleyen aydın bir enfüs fasîh bir lisan kesilecek ve karşısına konulmuş kâinatı kelime kelime, satır satır okuyacak, tıpkı bir kitap gibi. Zâten kâinatı bir kitaptan farklı görmek de âdetâ imkânsızdır. Hele hele tekvîni emirlerde ilk yaratılan "kalem"^{2[2]} olarak anlatılıp da, tenzîlî fermanda da ilk emir "oku"^{3[3]} olursa...

Ne var ki, bu mesele, zannedildiği kadar kolay da değildir. Zâhirî ve bâtinî hassaların faâl ve vak'alar karşısında titiz oldukları nispette bir duyuş, bir görüş olsa bile, bu hassalardan bir tanesindeki arıza büyük ölçüde diğerlerini de tesirsiz kılar.

² [2] el-Hâkim, el-Müstedrek 2/492

³ [3] Alâk sûresi, 96/1

Onun için Kur'ân-ı Mûcizü'l-Beyan'da; körlük, sağırılık ve dilsizlik beraber zikredilir.^{4[4]} Zira tekvîni emirler gözle okunduğu gibi, tenzîli emirlerin ilk mâkes bulacakları esrarlı perde de kulaktır. Ve bu müşâhede ve duyuşa tercüman ise lisandır.

Binâenaleyh, âfak ve enfüsü göremeyen, kulağına geleni de duymayacak, duysa da anlamayacaktır. Kezâ; kulağına çarpan ilâhî emirlerle uyanmamış bir gönül, şeriât-ı fitriye ile abes olarak iştigalden kendini kurtaramayacaktır.

Demek ki “oku”, bir bütünleşmenin ve bütünleştirmenin; bir müşâhede ve değerlendirmenin; bir görme ve onun yanında sezmenin, sonra da bu iç irfana dili tercüman kılmanın ifadesi oluyor ki, bizim için bir ilk emir olması, ne kadar mânidardır.

Ehemmiyetine binâen uzun anlatıldı ve yer yer sadet haricî mevzûlar kurcalandı. Tekraren mütalâası bizi mâzur gösterir ve affettirir ümidini beslemektedir.

Cehalet denen yüzkarasından mutlaka kurtulmalıyız:

“Oku” emriyle nazil olmaya başlayan Kur'ân, sık sık temas ettiğimiz gibi, bizden kâinat kitabının ve ayrıca bir kitap gibi insanın okunmasını ve bu kitapların okunmasında bize rehberlik yapan Hz. Muhammed Aleyhissalâtü vesselâm'ın da tanınmasını ister. İnsanın yaratılışındaki gaye budur. Bakacak, görecek, düşünecek, hergün beynine yeni yeni şeyler yükleyecek ve hep farklı iklimlerde seyahat edecektir o; çünkü budur ulaşması gereken ufuk. Bu ufka ulaşmanın yolu da, dinî ilimlerle müsbet fenlerin izdivacından geçer. Bu itibarla her mü'min, hem dinî, hem de müsbet ilimleri okuyup araştırmalı ve mutlaka ilimle ve irfanla mücehhez olmalıdır. İş yerinde, evde, dükkânda, yemekte, durakta, arabada ve yolda mutlaka okumalı, düşünmeli ve zamanın en küçük parçasını bile israf etmemelidir. Zira, boş bir insanın diğer insanlara verebileceği hiç bir şey yoktur. Fizik, Kimya, Astronomi, Tıp ve Botanik gibi ilimlerin en azından felsefesine, mantık ve düşünce temellerine ve ansiklopedik olarak fezlekelerine vâkıf değilsek, keza, hiç olmazsa aynı seviyede dinî ilimlere de itilamız yoksa, bu takdirde başkalarına birşey anlatıp onları ikna' etmek bir yana, dalâlet rüzgarlarına kapılıp gitmemiz bile mukadder olacaktır. O halde, topyekûn bir millet olarak kendimize gelmeli, bir seferberlik başlatmalı ve “cehalet denilen yüz karasından” kurtulmalıyız. Hemen burada şu noktayı da açıklığa kavuşturmakta yarar var: İlim, her şeyden önce kişinin kendisini ve Rabbini bilmesi demektir. Evet, gönül her zaman kafadan ilerde ve pratik hayat da laftan önde olmalıdır. Yoksa, hâmil-i esfârda ilim sadece bir yükür.

Kendi meselelerimizi peynir-ekmek yeme kolaylığı içinde bilmek ve rahatça anlatabilecek hale gelmek mecburiyetindediriz.

⁴ [4] Bkz: Bakara sûresi, 2/18, 171

Kendi meselelerimizi ilimler yoluyla iyiden iyiye kavrayıp hazmederek, tıpkı bir koyunun yavrusuna süt verdiği gibi, biz de muhataplarımıza öyle hazmolmuş şeyler vermeliyiz; kuşlar gibi kusmuk verenlerden olmamalıyız.

Günümüzde okuyan, bilen ve düşünen insanlara karşı en müessir yol iknadır. Bu insanların kalblerine ihlâs, şefkat ve muhabbet tayflarımızı göndermenin yanısıra, akıl, fikir ve mantıklarını da ikna' ile, onları müsbet manada doyurup, ruhlarına misafir olmalıyız.

Bizim bütün meselelerimiz, akıl ve mantık muhakemesinde hep beraat etmiştir. Belki, burada hepsi için 'aklı' tabirini kullanmamız uygun olmayabilir ama, yine de hepsi makûldür, mantıkîdir ve vahy ile müeyyedir. Peşin hüküm, şartlanmışlık, kibir ve gurur gibi perdelere takılıp kalmamışlar için düşünceyi besleyen musluklardır ve fikrî terkiplere ulaşma kabiliyetlerini inkişaf ettirir. Öyleyse hakları, beraatin de ötesinde madalyadır!

Günümüz dertlerine deva olan kitaplar okunmalıdır:

İlim deyince karşımıza okuma, okuma deyince de neyi nasıl okuma problemleri çıkıyor. Herşeyden önce okunması hayatiyet ifade eden mevzûlar vardır. Kalbinden hasta olan, ya da kansere yakalanmış bir insanın tedavisinde kırık kolun alçıya alınması ya da damarlarından kan kaybeden hastaya penisilin tatbiki veyahut batmakta olan bir gemi kaptanının, tayfaların ellerine birer fırça ve boya tutuşturup, "şu direkleri boyayın" demesi ne ise, kalbî ve rûhî hayatı adına kan kaybeden birinin, mide ve bağırsaklarıyla uğraşılması da aynı şeydir. Evet, bir toplumda Allah ve Rasûlü, Kur'ân ve İslâm bilinmiyor, düşünce hayatında şüpheler, tereddütler cirit atıyorsa, o zaman kalkıp o topluma içtimaî, iktisadî, siyasî doktrin ve prensipler ihtiva eden kitapları tavsiye etmemiz bir işe yaramayacak ve zihin ve ruhlardaki hiçbir problemi çözemeyecektir. Felsefî ve benzeri eserler okuyarak, ya da sadece günlük gazete malûmatı, aktüel meselelerin yorumları veya eskilerin menkabeleriyle, kafalarında ilim ve fikir adına pek çok tereddüt taşıyan insanların karşısına çıkmak, ağızdan dolma tüfekte makinalı tüfeğe karşı koymak gibidir. O halde, evveliyetle günümüzün dertlerine, neslimizin kalb ve vicdan hastalıklarına ve düşünce bozukluklarına derman olacak kitaplar okunmalıdır. **(İnancın Gölgesinde - 2, Metafizik Gerilim)**

Eserleri, mecliste onlara hâkimiyeti olan okumalı. Okuyan, bir sonraki derste okuyacağı yerlere hazırlıklı gelmeli; dinleyecekler de, aynı bölümü yine okuyarak gelmeli. Anlaşılmayan yerler sorulmalı, açıklanmalı. Okuyan kişi, ansiklopedik bilgi sahibi olmalı; spordan, müzikten, tıptan, matematikten, edebiyattan anlamalı... Böyle değilse, kitaba bağlı kalmalı. Dinleyenlerin soru sormalarına fırsat verilmeli. Aktüel meselelere hiç girilmemeli.

Gülerek, lâubâlik yaparak meclis kirletilmemeli. Mecliste ciddiyet olmalı, uyuklayanlar uyarılmalı; gerekirse, yüzlerini yıkamaları söylenmeli. **(Amerika'da Bir Ay)**

Bazen çok kitap okuyan biri, okuduğu kitapların farkında olmayabilir. Her kitap bir yönüyle onun kafasına dağınık bir şeyler bırakır ve gider. Bu bilgiler zihinde sistemli bir istife tâbi tutulmasa da, insan farkına varmadan herhangi bir zamanda bazı meseleleri değerlendirirken, değişik mülâhazalar, irade dışı olarak onun hafızasına uğrayan, dimağında kalan o düşüncelerle beslendiği olur.

Evet, çok okuyan kişinin beyinde gizli bir teyp varmış gibi hiç farkına varmadan pek çok şey kaydolmaktadır. Bu gizli disk ve diskteki malzemenin kullanılabilir hâle gelme meselesi çok okumakla doğrudan alâkalıdır.

Yazar olmayı düşünen bir insanın mutlaka çok yazması gerekmektedir. İstidadı olan da olmayan da yazmalıdır. Zira istidat varsa, ancak yazmak suretiyle ortaya çıkar. İnsan yazmayınca istidadının da var olup olmadığı belli olmayabilir. Hatta -kanaan-i âcizanemce- insan her alanda bir şeyler yazmalı ve tashihe de açık olmalıdır. Bence bu işe gönül verenler roman, tiyatro veya küçük oyunlar türünden eserler yazmayı bile denemelidirler. İleride o işi devam ettirmeseler de mutlaka yazmalıdırlar.

Yazmanın yolu, değişik şeyler okumaktan geçer. Okunulan eserler, bazen birbirine yakın, bazen de birbirine zıt şeyleri çağrıştırır: Shakespeare okuma insana Jonben'i çağrıştırır; Nedim'i okuma da Bâki'yi hatıra getirebilir. Önemli olan eli alışınca kadar yazmaktır. Daha sonra yazılan şeyleri yırtıp atmakta bir zarar yoktur. Ömer Nasuhi Hoca'nın birkaç roman yazdığı ve sonra yırtıp attığı söylenir.

Yazmanın önemli yanlarından bir diğeri de, eseri yazdıktan sonra ifadesinden, üslûbundan o türlü düşünceleri takdim keyfiyetinden alın da, muhteva zenginliğine kadar kemal-i dikkatle bir fikrî eseri okuyor gibi birkaç defa okumak.. tıpkı bir şiiri tashih ediyor ve onu gerçek yörüngesine oturtuyor, şiiriyetiyle buluşturuyor gibi beş on defa onu tenkitçi gözüyle okumaktır. İnsanoğlu hatalarla mâlul olduğundan ve söylediği sözlerin pek çoğunun uzun zaman hacaletini yaşadığından, bu hataların en asgarî seviyeye indirilmesi çok önemli olsa gerek... **(Zihin Harmanı)**

İnsanımıza okuma alışkanlığını nasıl kazandırabiliriz?

Herkes söylediği ve dinleyenlerde de bir ülfet ve alışkanlık meydana getirdiği için artık vicdanlardaki mânâsına denk tesir uyaramayan ve artık klâsikleşen bir söz var: İslâm'ın ilk emri "Oku!"

Oku;

- mahiyet-i insaniyeyi,
- kâinat kitabını ve
- bunlara tercüman olan Kur'ân'ı oku!..
- Allah Resûlü'nün hayatını tetkik et!
- Yeni yeni terkiplere ulaş ve vardığın neticeleri tekrar tekrar oku!

Vahdaniyete delil olan bütün tecellileri araştır, mârifet merhalelerinde her an bir öteye sıçra ve bir türlü kanmayan susuzluğuyla “Hel min mezid - Daha yok mu?” de ve durmadan oku! İster kâinat kitabını, isterse onun bir fihristi olan insanın mahiyetini. Allah Resûlü'nün nurlu beyanları içinde okumaya çalışan bir insan gönül dünyasında öyle derinleşir ki, okyanuslar dahi bu derinlik yanında sığ kalır. İşte, orada: “Seni hakıyla bilemedik ey Mâruf.”²⁸ hakikati ayne'l-yakîn anlaşılıp idrak edilir ve idrakten âciz olmadaki idrak merhalesine erilir.²⁹

Âcizane kanaatim, bizim dünyamız, İslâm'ın bu emrinden de uzaklaşmış bulunuyor. Bu tabiri kullanırken, yani bizim dünyamız derken bununla sadece içinde bulunduğumuz ülkeyi kastettiğim zannedilmesin. Ben bir zamanlar bizim olan bütün yerleri, bizim dünyamız olarak kabul ediyorum. Evet, bizim dünyamız asırlarca şan ve şerefle, âfâkında Muhammedî ruhun şehbâl açtığı Mısır, Sudan, Fas, Tunus, Cezayir; bütün mağrip memleketleri, Buhara, Semerkant, Taşkent ve bütün Orta Asya memleketleri gibi daha nice ülkeleri içine alan koskoca bir dünyadır. İşte bizim insanımız, bu ilim ve irfana açık bizim dünyamızda bütün diğer dünya insanlarına kıyasla zirvelerde taht kuran ve başkalarını kendisine hayran kılan bir mübarekler topluluğudur.

Önce Haçlı seferleriyle işgale uğrayan bu yerler daha sonra da emperyalist düşüncelerin işgal ve saldırısına maruz kaldı. Belki bir süre sonra onları da bertaraf edip ülkemizden çıkardık; ancak kaldıkları süre içinde içimizden çaldıkları zayıf karakterli insanları yetiştirdiler ve birer düşünce azmanı olarak aramıza salıverdiler. Onlar da, seleflerinin ifsatlarını devam ettirebilecek nesiller yetiştirdiler. Bunu yaparken de öyle şuurlu davrandılar ki, bir evvelki icraatları bir sonrakini gerektirecek şekilde ortaya çıkıyor ve böylece tahribat, zincirleme birbirini takip ediyordu. Derken onlara ait bir fikir dünyası meydana geldi ve bununla kendi insanımızın dağınık ve ferdî teşebbüslerine galebe çalındı. O kadar ki, bugün artık bunların bütününü ortadan kaldıramadıktan sonra, kendi ruh dünyamıza dönmemiz, onunla bütünleşmemiz, yeniden kendimizi bulmamız çok zor hatta imkânsız gözükmektedir. Bize vurdukları en önemli darbelerden biri; bizi, belli yollarla, mazimizden tarihimizden, millî kültürümüzden, harsımızdan uzaklaştırmaları ve bizleri kendi kitap dünyamıza karşı yabancı hâline getirmeleridir. Ve böylece bir nesli

asırların birikiminden mahrum ettiler. İş bununla da kalmadı, beşinci kol faaliyetlerini serbest bırakarak, gençliğin gönlünü şehevanî meselelerle doldurdu ve onları başka şey düşünmez hâle getirdiler. Nesiller, kısıvrak bohemlik düşüncesine yakalandı ve düştüğü bu girdapta boğuldu. Kimse de çıkıp böyle bir fecaate “Dur!” deme cesaretini gösteremedi veya ekseriyet itibarıyla öyle diyebilme mevkiinde bulunanlar vaziyetlerinden memnundular, onun için de bir şey demediler.

Aynen Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraçta bazı günah işleyenleri, çektikleri azap keyfiyetleriyle müşâhedesini gibi, biz de o gün cemiyeti böyle bir tablo içinde görüyorduk. İçki, kumar, zina, rüşvet, ihtikâr, faiz ve daha nelerin içine gömülmüş nesiller, ciddî bir mâneviyat boşluğu içinde zift gibi karanlık düşüncelerle, âdeta bir başka varlık, bir başka şahsiyetle aramızda dolaşıyorlardı. Kalb dünyalarıyla askıya alınmış ve sarkaçlar gibi sağa sola gelip giden yığınların anarşi ve teröre kurban olması için her şey hazır hâle getirilmiş ve tıpkı eli kolu bağlanıp denize atılan sonra da arkasından “Sakın ıslanma!” diye bağırılan birisi gibi, sefahet içine itilen bu nesillere, faziletli olmaları çağrısında bulunuluyordu. Evet, o günkü nesle, “Ahlâklı ol, anarşi çıkarma, vatanını sev, milletini koru, bayrağını aziz tut.” gibi teklifler, muhteva bakımından farklı olsa da şekil bakımından aynı şeylerdi. Denize atılanların ıslanmamaları, bunların da faziletli olmaları mümkün değildi.

Daha sonra yeni bir anlayış türedi. Hangi akla hizmet ettiği belli olmayan ve gençliği anarşiden kurtarmak için bütün şehvet kanal ve barajlarını sonuna kadar açmayı yeğleyen bu zihniyet, bu tuhaf anlayışlarıyla, gençleri zararlı bazı saplantılardan kurtarmak ve onları başka şey düşünmez hâle getirmek istiyorlardı. Hâlbuki, bugünkü anarşi de öyle bir vasatta yetişmiş ve bir canavar hâline gelmişti.

Bütün bu iç ve dış tesirlerle çok yaralı hâle gelen nesiller, her gün biraz daha okumadan ve düşünmeden uzaklaşıyor ve âdeta hezeyan yığınları hâline geliyordu. Zannımca, bu uzaklaşma ve hezeyanlaşma bugün de devam ediyor. Bu arada dilimize sokulmak istenen nesepsiz kelime yığınları da okuduğunu anlamaya karşı indirilen ayrı bir darbe oldu. Biz onların, onlar da bizim dilimizi anlamaz hâle geldiler. Bugün aynı kuşağın insanları dahi birbirini zor anlar durumdadır. Ve bunun önü alınmazsa, bu da düşünce dünyamız adına, en az diğerleri kadar yıkıcı olacaktır.

Evet bugün okumuyoruz ve okumadığımızın utandırıcı neticeleri de meydandadır. Düşüncede sığ, yeni terkipler yapmaktan mahrum bir yığın hâline geldik. Okumaya karşı sadece iştahsız değil, aynı zamanda nefret eder durumda birçoğumuz. Okuyamızın bir kısmı da âdeta her şeyi yüzünden okuyor ve fikir adına yeni bir şey üretmiyoruz.

Bütün faziletlerde olduğu gibi okumayı da bizden öğrenen dünün karanlık ruh, karanlık akılları, bugün okuyor, anlıyor ve düşünüyorlar. Evde, arabada, otobüs durağında, çantasında taşıdığı kitabı açıp okuyor ve kendi ölçüleri içinde zamanını en iyi şekilde değerlendiriyorlar.

Meseleyi biraz daha dar çerçevede mütalâa edecek olursak, önümüzde çığır açmış büyüklerimiz, kendi yazdığı bazı eserleri, seksen defa, bazılarını da yüz defa okuduklarını söylüyor ve bizlere fiilen okumanın lüzumunu göstermiş oluyorlar.

İrticalen söylediği ve kendi karihasının mahsulü eserleri, kendisi bizzat bu kadar okuduktan sonra da, talebelerinin başında duruyor ve “Okuyun.” diyor.³⁰ Böylece devrimizde en mühim ve en onulmaz bir yaraya parmak basıp tedavi yolunu göstermiş oluyor. Bu çığır takip edenler okumalıdır. Devirlerinin kültürüyle mücehhez olarak, daha önce edindikleri malumatı hallaç etmeli ve muhtaçların yanına böyle bir kültür birikimiyle gitmelidir. Ta ki, anlattıkları kabul görsün ve aynı zamanda toplumu ifsat edenlerin eline de koz verilmemiş olsun.

Okumuyorsak, ihanet içindeyiz demektir. Kendimiz boşlukta bocalarken, başkasına nasıl itminan üfleyebiliriz ve menfî akımlardan nesilleri nasıl kurtarabiliriz. Hâlbuki bu bizim hayatımızın gayesi ve ilk vazifemiz. Öyleyse, İslâm'ın ilk emri “Oku!” fermanına herkesten evvel, icabete en muhtaç bizleriz... **(AGT-3)**

DİPNOTLAR

²⁸ Bkz.: el-Münâvî, Feyzu'l-kadîr, 2/410.

²⁹ Bkz.: el-Münâvî, Feyzu'l-kadîr, 6/181.

³⁰ Bkz.: Bediüzzaman, Risale-i Nur Külliyyatı, 1/848, 934, 1011; Mektubat, s. 37.

GİRİŞ

Yüce Allah Mukaddes Beyan'ında Efendimiz'e (sav):" Rabbim ilmimi artır. " (1) demesini öğütlemektedir. Zira varlığın hakikati ancak onu yaratan Allah'ın lütfedeceği ilimle anlaşılacaktır. Buna bağlı olarak Cenab-ı Hak bu ayetle ayrıca inananlara nasıl bir dua etmeleri gerektiğini de öğretmektedir(2)

"Kur an" kelimesinin "İkrâ" emriyle aynı kökten olması ve "okumak" manasına gelmesi sebebiyle Yüce Kitab'ımızı her aklımıza getirişte "okuma" dersi almamızın sağlanması Rabbimizin, ilim talebinde yatan ehemmiyeti bizlere hissettirmedeki bir başka rahmeti olmaktadır.(3)

Fıtratı icabı sonsuz bir kemâle doğru terakki etmeye mecbur olan insanoğlunun hidayeti için gelen bir "KİTAB"ın ilk bu kelimeyi "Oku" seçmesi müminlere ilmin ehemmiyetini duyurmaya ilk tedbirdir. (4)

Rabbimizin vahyi "oku" emriyle başlatmasının enteresan bir yönü de şudur: Bu ayet Arapça dilbilgisi yönünden bir fiil cümlesidir; normal bir fiil cümlesinde özne ve fiilden başka bir de nesne olması gerekir; fakat bu ayette nesne belirtilmemiştir. Böylece enteresandır ki Allah'ın "oku" demesine rağmen neyin okunacağını belirtmemiştir. Sadece Allah'ın adını an ve oku denilmektedir. Buradaki gizli hikmet, şüphesiz Müslümanlara her ne olursa olsun, ister dini, ister dini olmayan her şeyi okuyup öğrenmeleridir. Eğer Allah nesneyi kesin olarak, mesela Kur'an'ı oku deseydi, Müslümanlar ondan başka bir şey okumayabilirlerdi. Bununla Allah okumanın ve ilmin sınırı olmadığını göstermiş olmaktadır(5).

Kur'an'ın bu mesajlarını iyi anlayan Müslüman toplum, bilhassa ortaçağda ilim ve teknolojide zirveye çıkmışlardır ki bu durumu, İslam dünyasında ilmin önemini inceleyen Franz Roshental şöyle vurgulamaktadır: "Hiçbir inanç sisteminde, İslam'da olduğu ölçüde din-ilim uygunluğu ayrılmaz bir biçimde gerçekleşmemiştir." (6)

Kainatta tecelli edegelen nizam ve değişik şekilde tecelli eden şeylerin birbiriyle olan münasebetini idrakten ve bu idrakların tasnifi ve biraraya getirilmesinden ibaret olan ilmin(7) elde edilmesi, bu büyük nizamın muammasının kavranmasına aracılık etmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Bunun elde edilmesinde de en önemli yol hiç şüphesiz okumaktan geçmektedir.

Bu yazımızda bu önemli fiilin (okuma ve ilim) ve metanın (kitap) etrafında etraflıca bir seyahat yapacağız.

EŞSİZ BİR KİTAP MEDENİYETİ

Şurası muhakkak ki çağlara ve kültürlere göre değerler farklı farklıdır. Bizim dünyamızın bir dönem için değer atfedilen şeylerini anlamak için zaman makinasını geriye doğru işlettiğimizde Arap şairi el-Mütenebbi'nin ifadeleri içinde şunu görürüz: "Dünyada en güzel yer rahvan atın sırtı; Zaman içinde en hayırlı dost ise kitaptr."(8)

Yine bunu pekiştirici mahiyette o dönemin bir başka şairinin ağzından şunlar dökülür: "Pazarlarda oturmak kötü bir şeydir. Bunların içinde öyle olmayanları da vardır: At pazarı, silah pazarı ve kitap pazarından başkasına yaklaşma.

İşte sana yiğitlerin âleti ve işte sana edeb ehlinin sermayesi..."(9)

Cihanın garbının karanlıklar içinde olduğu o dönemde cihanın şarkı ışıık ışıktır. İlim, âlim, kitap ve kütüphane el üstündedir ve kadirşinas sultanların himaye kanatları altındadır. İşte size deryadan katreler;

O dönemin hükümdarının kendileri de ilim sahibi oldukları için ilme ait değerler de zirvededir.

Endülüs hükümdarı el-Hakem, kitap satın almak üzere uzak memleketlere tüccarlar göndermekte ve -henüz tanımadıkları kitapları satın alıp Endülüs'e getirmeleri için- onlara bol miktarda para tahsis etmektedir. Kitab"ül-Ağânî'yi duyduğu zaman, eserin müellifi Ebû'l-Ferec el Isfahâni (Ö.356/967)'ye saf altından 1000 dinar yollayarak kitap piyasaya çıkmadan elde eder.(10)

Dönemin çarşı ve pazarı ayrı bir güzellikler kuşağıdır. El-Ya'kübî, Bağdâd mahallelerinden bahsederken sadece bir mahallesinde yüzden fazla kitapçı dükkanı olduğunu belirtir. (11)

Bu kitapçıların seviyesi ise hayret edilecek kadar yüksektir.

Ebu'l- Haccâc'ın anlattığına göre adamın birisi, ilim tahsil etmek için Bağdad'a gider. Allah'ın nasib ettiği kadarıyla okur, sonra da memleketine dönmek ister. Bu maksatla kendisini götürecektir bir hayvan kiralar. Hayvanın sahibi, yolda bazı ihtiyaçlarını almak için dükkana girer. Talebe bu sırada komşu dükkan sahiplerinden ikisi arasında cereyan eden ilmi bir müzakere işitir. Bunun üzerine: "Satıcıların ilmi seviyesi bu merkezde olan bir beldeyi bırakıp gitmek akıl kârı değildir." diyerek, hayvan sahibinden, kendisini tekrar Bağdâd'a geri götürmesini ister.(12)

Zaman makinasını biraz daha asrımıza yaklaştırdığımızda daha enteresan şeyler müşahede ederiz; ilmin taşıyıcısı kitap o kadar değerlidir ki, Osmanlı, cihan fethi için çıktığı gazalarda kazandığı zafer sonrası hasımlarına dikte ettirdiği antlaşma maddeleri arasında istediği kitapların listesi vardır.

Devlet ve çarşı-pazar çapında bu kadar canlı olan ilim-kültür hayatının fertleri nasıldır acaba? Birkaç misalle onlara göz attığımızda günümüz ölçülerine göre değerlendirmesi zor bir manzara çıkmaktadır karşımıza.

Hafız Sahavî (r.a.) 'nin anlattığına göre; 234 senesinde İsfahan'da vefat eden Ebu Eyyüb Süleyman b. Davud eş Şâzegûnî büyük hafızlardandır. Ölümünden sonra onu rüyada görürler ve "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sorarlar. "Beni bağışladı." cevabını verir. "Hangi amelinle?" diye sorulduğunda:

"İsfahan yakınlarında yağmura tutuldum. Yanımda kitablar vardı. Çatı gibi birşeyin altına giremedim ve sabaha, yağmur kesilinceye kadar kitablarımın üzerine çömeliverdim. Allah da bu yüzden başkaları arasında beni de bağışlayıverdi."cevabını verir.(13)

Devrin kitap aşığı el-Câhız, kitap almaya para yetiremediği için kitapçı dükkânlarını kiralayıp sabaha kadar kitapları mütalaa eder.(14)

İşte böylece ilim, değerini bilmenin ve çilesini çekmenin neticesi olarak dev kametler yetişir ve bunlar bir ömre sığmayacak dev eserler verirler. Sonunda da kendi asırlarını ve kendinden sonraki asırları aydınlatarak, vefatlarından sonra dahi tükenmez varidatlar kazanırlar.

Faslımızı bu ışık adamlarını, her biri ufuk açan sözleriyle noktalayalım:

*İlim sahibinin dostu çok olur. Mal sahibinin ise düşmanı. (Hz. Ali)

*Kalem kılıçtan üstündür. Zira berikisi sadece yakından tesir ettiği halde ötekisi çok uzaktan tesir eder. (Kaşkalani)

*Hakîmin birine sorarlar:

-"Neyi sermaye edinelim?"

-"Bindiğiniz gemi battığı zaman sizinle birlikte yüzebilecek şeyleri, yani ilmi." diye cevap verir.

*Kalemlerin kağıtlar üzerindeki cızırtıları, düğâh ve uşşak makamlarından daha tatlıdır. (Zemahşerî)

*Kitabım yüzüme bakınca gönlüm eğlenir, emdiğim şeker kamışının sütü gibidir. Sakın kitabımı benden isteme. Çünkü bu, elimden güzel sevgilimi almak gibidir.(La edrî)

DÜNÜN RENKLİ DÜNYASINDAN BUGÜNÜN BELİRSİZLİĞİNE

Zaman makinasını tekrar başa alıp günümüze döndüğümüzde ilim ve kültür hayatının renklerinin maalesef eskisi gibi parlak ve canlılıktan belirsizliğe dönüştüğünü görmekteyiz. O günden bu güne köprülerin altından çok sular geçmiştir. Tanzimatla birlikte toy bir delikanlı hevesiyle, istiridye kabuklarını incilerden ayırmadan önümüze ne gelirse ithal ettiğimizden dolayı(15) millet olarak topyekün "frengi"ye yakalanmışızdır.

Bu hastalığın bünyemizde yaptığı tahribatın bir sonucu olarak maddeci yığınlar haline gelen günümüz insanının artık okumaya vakti yoktur(!) Çünkü çok daha önemli işleri vardır; para kazanmak ama çok para kazanmak zorundadır. Ancak bu sayededir ki toplumun üst seviyelerindeki yerini alabilsin. Zaten o öğrenilecek şeyleri(1), akıl yürütme yeteneğinin dumura uğratıldığının ve rasyonel düşünceden uzaklaştırıldığının farkına bile varmadan sihirli beyaz camdan fazlasıyla öğrenmektedir.

Sonuçta da düşüncede sığ, yeni terkipler yapmaktan mahrum ve fikir adına yeni birşeyler üretemeyen keyfiyetsiz kalabalıklar. Bunun faturası ise uzun dönemli düşünürsek; zengin toprakların fakir bekçileri olmaya mahkum bir millet.

Yazıdan gayemiz karamsar bir tablo çizmek değil. Yarayı teşhis edip neşter vurmaktır. Daha objektif olup teşhisimizi belirginleştirmek için istatistiklere bakalım.

İSTATİSTİKLERİN S.O.S ÇALAN VERİLERİ

Önce bilgi depoları olan kütüphanelere baktığımızda; S.S.C.B.'de 2.549 kişiye 1 halk kütüphanesi düşerken Türkiye'mizde ancak 64.600 kişiye bir kütüphane düşmektedir. Bu rakam İngiltere'de 3.508, Belçika'da 4.253 kişiye bir kütüphanedir, (16)

Bu kütüphanelerden istifade oranı ise tam bir faciadır: 1988 kültür istatistiklerine göre koca 50 milyonluk Türkiye'de 1 yıl içinde kütüphanelerden yararlananların sayısı sadece ve sadece 258.044.(17) Herhalde bunların büyük çoğunluğunu da ödev yapmak için gelen öğrenciler teşkil etmektedir.

Okuma alışkanlığımıza gelince:

Piar'ın 1982 de yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de kitap okuyanların toplam nüfusa oranı 10.000/8 dir.(18)

Üniversite gençliği üzerinde yapılan bir diğer ankete göre "Ders kitabı dışında kitap okumadıklarını söyleyen öğrencilerin oranı %22 den az değildir. Başka bir ifadeyle her beş öğrenciden biri ders dışında kitap okumuyor."(19)

"Türk Gençliğinin Problemleri, Beklentileri, Eğitim ve Kültür Bakımından Düşünceleri" adlı 1989 yılı Devlet Bakanlığı araştırmasına göre: (Araştırma 15-26 yaş gurubunda 5139 genç üzerinde yüzyüze yapılmıştır.) gençlerin %69 u adını hatırlayamayacak kadar uzun zamandır kitap okumadıklarını söylemişlerdir.

Yayın dünyasına gelince:

Unesco araştırmalarına göre yılda basılan kitap sayısı S.S.C.B.'de 82.710, A.B.D.'de 51.058, Yunanistan'da 35.000 iken ülkemizde ise 6101 adettir.(20)

Ayrı bir araştırmanın acı bir sonucu da şu: 1950'li yıllarda ülkemizde bir kitap 3 ila 5 bin adet basılmaktadır. 1990'dayız yine bir kitap 3 ila 5 bin basılmaktadır.(21) Nüfus artışını, okuma-yazma oranlarının da artışını düşünürsek karşımıza çıkan tablo korkunçtur.

Mukayese olması bakımından komşumuz, altı milyon nüfuslu Azerbaycan'lı şair Vahapzâde ile yapılan röportajdan bir pasaj aktarmakta yarar var: "Vahapzade diyor ki; Azerbaycan'da benim ve

birçok yazarın kitapları elli bin, seksen bin, yüz-bin basılır. Mesela benim buraya gelmeden önce "Gelin Açık Danışak" adlı bir kitabım basıldı. Tirajı kırkıbindi, üç günde bitti. İlave olarak yüzbin bastılar.(22)

Ya gazete ve dergiler:

Yüzlerce lotarya, armağan, karton, kupon, ansiklopedi dağıtılmasına, yalnızca TV'de 11 milyarı aşan reklam yayını yapılmasına karşılık günlük gazete okuyucusu 1988'de, 1987'ye göre 42.576 azalmıştır.(23)

1984'de yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de kişi başına düşen dergi sayısı 1 yılda sadece 1.2'dir. Aynı araştırmaya göre bu rakam Japonya'da kişi başına 25 adede ulaşmaktadır.(24)

İlme değer vermenin bir başka de göstergesi olan devletin ilmi araştırma ve geliştirmeye ayırdığı pay da çok düşündürücüdür.

İlim ve teknolojiye ileri düzeye erişmenin temel şartı bir ülkenin araştırma ve geliştirme harcamalarının gayrisafi milli hasılanın yüzde ikisi ile beşi arasında olmasıdır. Fakat bu oran Türkiye'de binde ikiyi bile aşmamaktadır.(25)

Son olarak bir ülkenin kalkınmışlığında ölçü olarak kabul edilen kişi başına kâğıt tüketimini vermekle iktifa edelim:

A.B.D.'de kişi başına bir yılda tüketilen kâğıt miktarı 391 kilodur. Bu rakam Avrupa ülkelerinde 90 kilo, Türkiye'de ise sadece 18 kilodur. (26)

Diğer ülkelerle mukayese edilerek verilen okuma oranları, kitap, mecmua, gazete baskıları vs. gibi istatistiklerin ürkütücü rakamlarının sebepleri ayrı bir tahlil gerektirdiği ve müstakil bir yazı başlığı olduğu için detaya inemiyoruz.

BEŞİKTEN MEZARA OKUMA ŞUURUNA DOĞRU

Günümüz insanının zihni, günlük hadiseler tarafından işgal edilmiş: ruh dünyası kısır boğuşmaların aldatici baskılan altında ezilmektedir. (Günlük televizyon haberleri, siyasi polemikler, sporlar, sporcular, sanatçılar, sırf merak uyandırma maksadıyla tertip edilmiş yalanlar, sansasyonlar vs.)

Bu yapılanlara klasik tarifıyla beşinci kolun uzantıları dense bile, sanırım bu kollar ahtapotunkiler kadar çok ve zavallı insanımızı da çepeçevre cendereye almış durumda.

Bu fasit kuşatmayı kırmak için fert ve devlet olarak yapılacak çok şey olduğu ortada...

İlk etapta okumanın entelektüel bir meşguliyet olmadığı, herkesin beşikten mezara kadar okuması gerektiği şuuru milletimizin hafızasına nakşedilmesi ve bu hususta bir seferberlik başlatılması çok önemli bir başlangıç.

Ayrıca, 95 kişiye bir kahvehane, 65.000 kişiye 1 kütüphane düşen(27) ülkemizin içler acısı hali yetkili şahıslarca çok ciddi ele alınıp rakamların tersine çevrilmesine çalışılmalı.

Fert olarak ise, ilk etapta TV'li odadan TV'siz odaya hicret edip, okuma zaman ve zeminini oluşturmalı. Daha sonra da, H.İsmail'in:

"Harf harf yağdı ilim üzerimizden. Kimimiz gül oldu kimimiz diken." beyitinde ifade ettiği gül ve dikeniyi iyi ayırarak, çağımız insanının neredeyse kokusundan baygınlık geçireceği yanık ölü etlerinden bahseden kitapları(28) değil de, evveliyetle ilhamını ana Kitap'dan olan ve ruha diriliş mayalayan, günümüzün dertlerine, neslimizin kalp ve vicdan hastalıklarına, düşünce bozukluklarına derman olacak kitapları okumalıyız.(29)

Hem öyle okumalıyız ki, bilginin efendisi olmak için çalışmanın uşağı olma şuuruyla(30) tekrar tekrar okumalıyız.

Böylece cismini kabir yapıp gezen cahillerden olmadan kurtulacak, marifet merhalelerinde her an bir öteye sıçrayarak öğrendiği hakikatları muhtaç gönüllere duyuracağız.

İlmin, herşeyden önce kişinin kendini ve Rabbini bilmesi demek olduğunun şuurundaki günümüzün, gönlü daima kafasından ileride olan aydın nasiyeli gençleri ilmi ellerinde tutamazlarsa, Mevlana'nın "Hamuru bozuk olana ilim ve fen öğretmek, yol kesicilerin eline kılıç vermekten farksız; hafta sarhoşun eline kılıç vermekten de beterdir. Mal ve mevki gibi ilim de mayası bozukların elinde fitne ve fesat aletidir."(31) sözüyle belirttiği gibi ilim, şarkın ve garbın gaddar ve zalimlerinin elinde bir tehdit unsuru olmaya devam edeceğe benzer.

Yazımızı el-Biruni'nin bir duası ile bitirelim: "Razı olacağı şeylere sarılmak hususunda Allah'dan yardım dilerim. Batıl şeyleri öğretilen onlardan korunmak için de Allah'dan hidayet isterim."(32)

DİPNOTLAR

- 1- Taha 114
- 2- Canan. Prof. Dr. İ. Peyg. Okuma Yazma Sefer. Cihan Yay. İst/84. s.49
- 3- A.g.e. 34
- 4- A.g.e. 34
- 5- Bayraktar. Doç.Dr. Mehmet; "İslam ve İlim", Milli Kültür, Eylül/1990 Sayı:76 sh.70
- 6- A.g.e. 70
- 7- Şahin. M.A.; Asrın Ge. Tereddütler-1. T.Ö.V. Yay.. İzmir/1991 sh.2
- 7- Çelebi. Dr. Ahmed:Terc. Ah Yardım, İslam'da Eğitim ve Öğretim Tarihi, Damla Yay. İst/1983, s.139
- 8- A.g.e. 57
- 9- A.g.e. 142
- 10- A.g.e. S4
- 11- A.g.e. 58
- 12- Ebu Gudde, Abdülfettah; İlim Uğrunda. Ebru Yay. İst/1985, s. 154
- 13- Çelebi, a.g.e. 55
- 14- Meriç. Cemil; Yeni Devir 20 Temmuz 1981
- 15- Gülle. Hüseyin;"Bu hafta kütüphane haftası" Zaman 27 Mart 1991
- 16- T.C. D.İ.E. Kültür İstatistikleri yayın no: 1415 Mayıs 1990
- 17- Özçelebi, O. Suat; Okuma Alışkanlığı ve Türkiye, Mili. Yay, İst/90
- 18- A.g.e.
- 19- Gülle. a.g.e.
- 21 - Kaplan. Prof. Dr. Mehmet "Kitap ve Kütüphane" Kayraklar dergisi 1987/5
- 22- Tercüman 29.5.991
- 23- 1990 Türkiye Kültür Sanat Yıllığı, T.Y.B. Yay. Ank. 1990
- 24- Işık İhsan; Kültürümüzün Kimliği. Ünlem Yay. İst 1991
- 25- Özemre, Prof. Dr. Ahmet Yüksel İlimde Demokrasi Olmaz. Yeni Asya Yay, İst/991
- 26- Öztürk, M.;"Okumaya Acımak" Öğüt Dergisi Şubat 991. sayı 68
- 27- Gülle. a.g.e.
- 28- Karakoç. Sezai; Çağ ve İlham-I Diriliş; Yay. İst 1986. sh.189
- 29- Şahin, M.Abdülfettah; İnancın Gölgesinde, Nil Yay. İzmir/91 sh.246
- 30- Balzac
- 31- Mevlana; Mesnevi. Nahifi tercümesi. 4. kitap. Haz. Amil Çelebioğlu. Sönmez Yay. İst/1969 sh.56
- 32- Kurt. İhsan: "Bilgi, bilim ve zihniyetler" Milli Kültür. Eylül/1990 Sayı:76 sh.74

“Oku!” ilk emri ile Allah (cc), dikkatimizi okumaya ve ‘Kitab’a çevirmiştir. ‘Oku!’ emrine muhatap olan Müslümanlar, Allah Resulü’nün (sas) yol göstericiliğinde ilme öylesine sarılmışlar ki, kısa sürede İslâm âlemi bir ilim merkezi hâline gelmiştir. Çünkü, Allah (cc), Kur’ân’ın ilk âyetlerinde, “Yaratan Rabbinin adıyla oku. İnsanı yapışkan bir hücreden yarattı. Oku! Rabbin sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediklerini öğretendir.” 1 (Alak/1-5) buyurarak ilmî sistematığın de nasıl olması gerektiğini bize bildirmektedir.

Bu sistemde, okuma ameliyesi önceliklidir. Yani insanlar önce kendi yaşadıkları zamana kadar yazılmış olan ilmi okuyarak öğreneceklerdir. Allah (cc) bu okuma ameliyesi içinde insanların boğulmaması, türlü düşüncelerin altında buhrandan buhrana yuvarlanmaması için de, okurken Allah’ın adıyla okumayı emretmekte; O’nu aramaya, anlamaya, anmaya vesile kılan okumayı bize takdim etmekte, ancak mutlaka okumak gerektiğinin altını çizmektedir. Okuyup öğrendikten sonra insanın karşısına ilmî silsilenin ikinci basamağı olan araştırma çıkmaktadır. Allah (cc) nazarlarımızı yaratılışa ve insanın mahiyetine çekmektedir; gözümüzü sonsuz keremini görmemiz için kâinatın üzerinde dolaştırmamızı, her şeyi araştırmamızı, sikke-yi rahmetini ve vahid-i ehadiyyetini bulmamızı, sonunda da öğrendiklerimizi neşretmemizi istemektedir.

İslâm dünyasında bilhassa Asr-ı Saadet’te ve takip eden asırlarda bu ilmî sistematığe uygun bir tarihî süreç izlendiğini görüyoruz. İslâm tarihinde milâdi 700–830 yılları arası tercüme dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde Müslüman ilim adamları Hintçeden, Yunancaya; Farsçadan, Sanskritçeye kadar hemen her eski medeniyetin dilinden Arapçaya tercüme yapılmışlar, kendi dönemlerine kadar olan ilimleri okumuş, öğrenmiş ve tetkik etmişlerdir. Tabii ki bu dönemde telif çalışmaları da olmuştur; ancak bu dönemin ağırlığı başka dillerden Arapçaya yapılan tercümeledir. Eşzamanlı olarak araştırmalar da devam etmiştir. 830’dan yani öğrenme safhasından sonra ise araştırma ve geliştirme artmıştır.

Bütün bu faaliyetler sonrasında Müslüman ilim adamları kütüphaneler dolusu araştırmaya dayalı eser yazmışlardır. İslâm dünyasında şimdiki üniversitelerin karşılığı olan birçok büyük medrese açılmış ve kütüphaneler kurulmuştur. Meselâ, Endülüs Emevi Halifesi el-Hakem’in, Kurtuba’da kurduğu kütüphanede 400.000 cilt kitap bulunuyordu. Gırnata’da her birinde 400.000 cilt kitap bulunan 70 kütüphane mevcuttu. Bu kitapların kataloğu bile 24 cilt tutuyordu. Fatimilerin Kahire’de kurdukları büyük kütüphanenin her birinde 18.000 cilt kitap bulunan 40 odası vardı.

Kahire’deki Halk Kütüphanesi’nde 1.600.000; Saray Kütüphanesi’nde 1.000.000; Lübnan’daki Trablusşam şehrinde ise 3.000.000 cilt kitap mevcuttu. Türkmenistan’daki Merv şehrinde içlerinde 700.000 cilt kitap bulunan 10 kütüphane vardı. Bu kitaplar astronomiden tıbbâ, sosyolojiden biyolojiye dönemin hemen hemen bütün ilimleriyle ilgiliydi. Bunlara karşılık 10. yüzyılın Avrupa’sında durum çok farklıydı. 984 yılında İtalya’da Po nehri yakınlarındaki Demuna şehrindeki bir katedralde 95 el yazması vardı. İspanya’da Katalonya’da bir katedralde 10 el yazması vardı. Bu sayı 961-965 yılları arasında ancak 65 oldu. Büyük manastır kütüphanelerinde 500 veya daha fazla kitap varsa, bu Avrupa’da dev kütüphane kabul ediliyordu. Bu dönemde Avrupa’daki kitapların toplamı 10.000’i bile zor buluyordu.

İslâm dünyasındaki kütüphanelerin hemen hepsinde okuyucuları rahatlatmak için müzik yayını ve bugün bile tam olarak nasıl çalıştığını çözemediğimiz merkezî ısıtma sistemi vardı. Kütüphanelerde haftanın yedi günü yirmi dört saat üç vardiya hâlinde devamlı kitap çoğaltılıyordu. Bir okuyucu bir odada çoğaltılacak kitabı okur, yaklaşık 20 ile 30 yazıcı da bunu çoğaltırdı. Vardiya bittiğinde noktacı denen vazifeli, vardiyası biten yazıcıların

kitaplarına yeni gelenlerin devamı için işaret koyardı.

O dönemde üretimin güç oluşu sebebiyle, çok pahalı olan kâğıt, kalem ve mürekkep gelen okuyucu ve araştırmacılara ücretsiz olarak kütüphane vakıfları tarafından temin edilirdi. Kütüphanelerde açık raf usulü uygulanıyordu. Kütüphanede, araştırmacılara çalışabilecekleri odalar, çalışmaktan yorulanların dinlenebilecekleri yatakhane ve kantinler sunuluyordu. Buralarda ilmî sohbetler yapılır, herkesin ilgi sahasına göre bir sohbet grubu bulunurdu. Öğrenciler, araştırmacılar, ilim adamları ve ilgili çalışma grupları bu kütüphanelerde toplanırlardı.

Avrupa'dan gelerek İslâm topraklarını ziyaret eden Hristiyan din âlimleri İslâm dünyasının ilmî büyüklüğü karşısında şaşkına döndüler. 10 ve 11. asırlarda İslâm dünyasına göre geri kalmış olan Avrupa'da buna bir çözüm olarak 1104 yılında Papa'nın başkanlık ettiği Okümen Konsil'de,2 "...Gidin, Doğu dillerini öğrenin, bize karşı üstünlük sebeplerini araştırın, yazdıkları bütün kitapları dilimize çevirin..." kararı alındı.

Hristiyan din adamları kısa sürede Doğu dillerini öğrenmeye, Papa'nın emrine uyararak tercüme ve Doğu'daki bilgiyi ve tekniği kendi ülkelerine götürmeye başladılar. 'Sıfır' başta olmak üzere, günümüzdeki rakamlar, Avrupa matematiğine geçti. Arapça 'naure' denilen su değirmeni 'noria' ismiyle Hollanda'nın en büyük sıkıntısı olan su baskınlarına karşı kullanılmak üzere getirildi ve daha sonra tarım alanlarının sulanması için bütün Avrupa'ya yayıldı. Günümüz İngilteresinde on bine yakın, İspanyolcada da en az altı-yedi bin, diğer Avrupa dillerinde de binlerce Arapça menşeli kelime mevcuttur. Şehir güvenliğini sağlayan teşkilâtı ifade eden 'zabıta', 'zabazoque' olarak; köşk ve inşaat tekniği mânâsına gelen 'el-kasr' 'alcasar' olarak Batı'da konuşma diline girdi. Yeni kuşatma silâhları, ağır taşları çok uzaklara fırlatma kabiliyetine sahip 'mancınık', bir çeşit petrol yan maddesi olan 'neft' İslâm dünyasından Avrupa'ya götürüldü. Orta Çağ Avrupası'nda feodalizmin yıkılmasında bu savaş vasıtaları kullanılmıştır.

12. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geçen dönemde binlerce kitap (tıp, astronomi, fizik, matematik, felsefe ve dinî) Avrupa dillerine tercüme edildi. Ancak İslâm âlimlerinin din ve felsefe ile ilgili eserlerindeki fikirler, Avrupalıların Müslüman olmasına yol açabilir düşüncesiyle, sakıncalı görülmüş ve yasaklanmışdır. Bu konu ile alâkalı Umberto Eco'nun 'Gülün Adı' isimli eserinde geniş bilgiler vardır. Batı'da Fransız İhtilâli'nin yapıldığı 1789'a kadar Gazâli, İbn-i Rüşd ve Farabi gibi İslâm düşünürlerinin eserlerinin basılması ve dağıtılması kilise tarafından hâlâ uygun görülüyordu. Ancak Fransız İhtilâli'nin doğurduğu ortam bu kitapların serbestçe basılmasını sağlamıştır.

Batılılar, eserlerini dillerine tercüme ettikleri İslâm âlimlerinin isimlerini değiştirdiler: Büyük tıp ve felsefe âlimi İbn-i Sina'nın adı 'Avicenna'; büyük din ve astronomi âlimi Fahrüddin el-Râzi 'Rhazes'; optik ilminin kurucularından Ebu'l-Heysen 'Alhazen veya Alghazen'; ünlü matematik âlimi el-Cabir bin Hayyan'ın adı 'Algabir' ve matematik tekniği de 'el-cebir' iken 'algebra' oldu. Bugün sıradan bir Avrupalıya 'Avicenna' kimdir diye sorsanız size İbn-i Sina'dır demeyecek, onun İtalyan veya Lâtin asıllı bir bilim adamı olduğunda ısrar edecektir. İslâm dünyasının geçmişte ilmî sahadaki göz kamaştırıcı üstünlüğüne rağmen günümüz Müslüman topluluklarının gerek ilmî seviyeleri gerekse kütüphanelerinin durumu iç açıcı değildir. Türkiye'deki kütüphanelerde resmî kayıtlara göre on milyon civarında kitap vardır. Buna karşılık Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir üniversitenin (Michigan Üniversitesi) kütüphanesinde sekiz milyon kitap bulunmaktadır. Bu kütüphane asırlar önce İslâm dünyasında görülen kütüphanelerde olduğu gibi gerekli donanımına sahiptir. Araştırmacılara okuma aralarında oturabilecekleri kantinler, istirahat edebilecekleri dinlenme odaları, ücretsiz ve sınırsız fotokopi, internet gibi imkânlar sunulmaktadır. ABD'de üç bin üniversite bulunduğunu göz önüne alırsak şu an içinde bulunduğumuz durum daha iyi anlaşılabilir. Kütüphanelerimizi, üniversitelerimizi aktif okuma ve araştırma yerleri hâline getirirmeden ülkemizin gelişmesi söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla da ülkemizin en büyük problemi

ekonomi değil, eęitimidir.

Günümüzde içinde bulunduğumuz sıkıntılardan kurtulmamız için ilk olarak, Kur'ân'ı aslı bulunduğu yerden indirip, anlayarak okumak gerekmektedir. Ancak bu şekilde Allah'ın insanoğluna bahşettiği ilimlerde ilerlememiz mümkün olacaktır.

*“İnmemiştir hele Kur'ân bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okumak, ne de fal bakmak için.”*

M. Akif Ersoy

Dipnotlar

1- *Alâk Suresi, 1–5, Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali, Hazırlayan Suat Yıldırım.*
2- *Okümen Konsil: Papanın bizzat katıldığı, belirli zaman aralıklarında yapılan ve Hristiyanlık'ın genel gidişatı hakkında kararların alındığı Hristiyan din bilginleri toplantısı. Papa katılmadığı takdirde yapılırsa o zaman yapılan toplantıya sadece Konsil denirdi. Bu kelimeyi Roma'daki devlet toplantılarına veya Roma valilerine verilen ad olan Konsül ile karıştırmamak gereklidir.*

Kaynaklar

- *Corci Zeydan, Medeniyet-i İslamiye Tarihi, İstanbul 1968.*
- *Halil Ersin Avcı, Tapýnađýn Gizli Tarihi, Truva Yay., İstanbul 2005.*
- *Ahmet Gürkan, İslam Medeniyeti'nin Avrupa Kültürü Üzerindeki Etkileri, Feza Yayýnevi, Ankara.*
- *Osman Turan, İslam Medeniyeti, Bođaziçi Yayýnları, İstanbul 1995.*
- *İbn'ül-Esir, İslam Tarihi, Kahire 1958.*
- *İbn Kesir, İslam Tarihi, Kahire 1956.*